

10. HAFTA ATATÜRK İLKELERİ Devletçilik

Atatürk'ün devrimler çerçevesinde incelendiğinde, devletçiliği dar ve geniş anlamda ifade ettiğini görmekteyiz. Geniş anlamda ele alındığında Türkiye'de uygulanan ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmanın özelliklerini ortaya koyan bir politik uygulamadır. Dar anlamda ise özel teşebbüse yer veren ekonomik prensiplere sahip ekonomik alandaki uygulamalardır. Türkiye'de devletçilik, karma ekonomi şeklinde gelişme göstermiştir. Devlet işletmeciliği ile özel teşebbüsün bir arada bulunması anlamına gelen karma ekonomik sistemde katı bir devletçiliğin uygulanması söz konusu değildir.

Atatürk, devletçiliği: **“Türkiye'nin ihtiyaçlarından doğmuş ve Türkiye'ye has bir sistemdir... Kişinin çalışmasını esas almakla beraber, mümkün olduğu kadar az zaman içinde, milleti refaha kavuşturmak ve memleketi geliştirmek için, milletin genel ve yüksek menfaatlerinin icap ettirdiği işlerde, özellikle ekonomik alanda devleti fiilen alakadar etmek mühim esaslarımızdandır”** şeklinde tarif etmekte ve devletçiliği ekonomik hayatı destekleyen bir güç olarak düşünmektedir.

Atatürk, devletçiliği tamamıyla demokrasi ve hürriyet rejimi içinde değerlendirmiş, devletin ekonomik alanda rehberliğini ön planda tutmuştur. Ancak bu rehberlik her şeyi devlet yapar anlamında değildir. Atatürk devletçilik konusunda şunları söylüyor: **“Devletçiliğin bizce manası şudur: Fertlerin hususi teşebbüslerini ve şahsi faaliyetlerini esas tutmak; fakat büyük bir milletin ve geniş bir memleketin bütün ihtiyaçlarını ve çok şeylerin yapılmadığını göz önünde tutarak memleket iktisadiyatını devletin içine almak. Devletçilik bilhassa sosyal, ahlaksal ve ulusaldır. Devlet ve fert (özel teşebbüs) birbirine karşı değil, birbirinin tamamlayıcısıdır.”**

Görüldüğü gibi Atatürk, ekonomik kalkınmanın temelinde **“ferdi teşebbüs ve menfaatin”** bulunmasını doğal bir olgu olarak kabul etmektedir. Ferdin teşebbüsünün ekonomik faaliyetine sınır çizilmesini hükümetin görevi saymakla birlikte, bu sınırın zaman içinde değişebileceğini düşünmektedir. Sosyal, ekonomik ve kültürel kalkınmada daha çok akılcı metodu belirten bir esastır. Ekonomik alanda, özel sermaye kadar, devletin de yatırımcılığını öngörür. Bu ilke, devlet elindeki sermayenin başta altyapı olmak üzere, ülke kalkınmasına ayrılmasını arzular. Dış sermayeye, her iki tarafın da yararına olmak koşuluyla ve ülkeyi bir sömürge durumuna düşürmemek kaydıyla karşı değildir.

Atatürk'e göre, "siyasi ve askerî zaferler ne kadar büyük olurlarsa olsunlar, ekonomik zaferlerle süslendirilip kuvvetlendirilmezler ise kazanılan zaferlerin yaşamasına ve ayakta durmasına imkân yoktur."

"Ekonomik bakımdan zayıf bir ulus fakirlik ve sefaletten kurtulamaz, kuvvetli bir uygarlığa, refah ve mutluluğa kavuşamaz, sosyal ve siyasi felaketlerden yakasını kurtaramaz."

"Ülkemizin yönetimindeki başarı ekonomik alandaki başarının ölçüsüyle orantılı olacaktır. Zira tarihimizi dolduran bunca muvaffakiyetler zaferler ya da mağlubiyetler iktisadi durumumuzla yakından ilgilidir. Yeni Türkiye'mizi layık olduğu medeni seviyeye ulaştırmak için zaman geçirmeden ekonomimize birinci derecede önem vermek mecburiyetindeyiz."

Devletin ve özel sektörün zaman ve koşullara göre ekonomik faaliyetlerini daraltacak ya da genişletecek olması, Devletçilik ilkesinin de doğma olmadığını, halkın çıkarını esas alan bir özellik gösterdiğini, halkın ihtiyaç duyduğu ekonomik faaliyetleri özel sektörün, o yapamıyorsa devletin yapmasının temel alındığını görüyoruz.

Kısaca, Devletçilik, ülkenin genel ekonomik faaliyetlerinin düzenlenmesi ve özel sektörün girmek istemediği veya yetersiz kaldığı ya da ulusal çıkarların gerekli kıldığı alanlara devletin girmesini öngören ilkedir.

Mustafa Kemal Atatürk'ün ulusal ekonomiyi, sağlam temeller üzerine oturtma amacına yönelik olarak ve "İktisaden zayıf bir ulus, fakirlik ve sefaletten kurtulamaz. Toplumsal ve siyasi felaketten yakasını kurtaramaz." felsefesine dayalı olarak Atatürk İlkeleri arasında yerini almış olan ilkedir.

Atatürk bu ilkenin amacını "Bizim güttüğümüz "devletçilik" bireysel çalışma ve etkinliği esas tutmakla beraber, mümkün olduğu kadar az zaman içinde ulusu refaha, ülkeyi bayındırlığa erdirmek için, ulusun genel ve yüksek yararlarının gerektirdiği işlerde özellikle ekonomik alanlarda, devleti fiilen ilgilendirmektir." diyerek açıklamaktadır.

Devletçilik ilkesi, Halkçılık ilkesi ile bağlantılıdır. Yoksulluk içerisindeki halkın kalkınması ve çağdaş yaşam düzeyine ulaşması için 1923 - 1930 yılları arasında, kalkınma için gerekli yatırımları yapması özel girişimcilerden beklendi. Ama bu işlevi yerine getirmeye özel kişilerin yeterli parası, yeterli deneyimleri ve yeterli teknolojik birikimi olmaması yanında Dünyayı sarsan 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı, ekonomi politikalarının tam bir başarısızlığını vurguluyordu. Ülkeyi kalkındırmak, halkı çağdaş uygarlık düzeyine ulaştırmak için "Devletçilik" ilkesini benimsedi. Böylece hem üretim

arttırılacak, sanayi gerçekleştirilecek, hem de hakça bir paylaşım yapılacak ve ekonomik gücü kullanan bir sınıfın halkı ezmesine olanak verilmemiş olacaktır.

Türk Devrimi, tekelci eğilimi olmayan ulusal nitelikli özel girişimciliğin, gelişip güçlenmesine özel önem verir ama, bağımsızlıktan ödün vermeyen bir devletçiliğe dayanır.

Bu anlayışa oluşturulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti, toplumsal yaşamın her alanındaki yenileşme ve gelişmeye öncülük edecek, ekonomik yaşamı düzenleyecek ve halkın sorunlarını çözecektir. Sosyal ve ekonomik gerilik nedeniyle, çelişkileri uzlaşmazlığa varmamış olan sosyal sınıf ve tabakaların haklarını, ulusal çıkarlar temelinde birleştirecek ve bunları yasal düzenlemelerle dengeleyecektir. Devlet faaliyetlerinin tümünde, topluma ve halka hizmet temel ilke olacaktır.

Türkiye başlangıç aşamasında Devletçiliğin iki büyük yararını gördü: Bir yanda, özellikle altyapı ve sanayi yatırımları sayesinde oldukça hızlı bir büyüme gerçekleştirirken; diğer tarafta, sanayileşmenin devlet eliyle oluşumu sayesinde, Türk işçisi, Batı'daki örnekleri gibi insancıl olmayan koşullar içinde birkaç kuşağın feda edildiğini görmedi. 1929 - 1939 yılları arasında dünya sanayi üretimi %19 artarken, Türkiye'de sanayi üretim artışı %96'yı buldu. Sovyetler Birliği ve Japonya dışında hiçbir ülke, bu alanda Türkiye'den daha hızlı bir büyüme sağlayamadı. Giderek oluşmaya ve büyümeye başlayan sanayi işçisi sınıfı nasıl hiçbir mücadele vermeden seçme ve seçilme haklarını elde ettiyse; yüne kan dökülmesine, kuşaklar boyu süren büyük acılar çekilmesine gerek kalmadan insancıl çalışma koşullarına kavuştu. Sendikalara grev ve toplu sözleşme gibi hakların verilmesi için de işçilerin talebi zorlaması beklenmemiştir. Demokrasinin beşiği sayılan ülkelerde ise işçiler seçme hakkını elde etmek için uzun ve kanlı savaşım vermişlerdir.

Atatürkçülüğün diğer ilkeleri gibi "devletçilik" de, 1920'lerin Anadolu'sundaki koşulların ürünüdür. Altyapısı ve sanayisi yok düzeyde olan yoksul, yüzyıllardır ihmal edilmiş olan bir halkın nasıl kısa bir sürede kalkınıp çağdaş yaşam düzeyine ulaşacağına sorulan sorunun yanıtı "Devletçilik" olmuştur

İnkılâpçılık

Sözlüklerde inkılâp, bir durumdan başka bir duruma geçme, dönüşüm, inkılâp etmek ise bir durumdan başka bir duruma, bir halden başka bir hale dönüşmek olarak tanımlanmaktadır. Atatürk;“**Türk Ulusunu son asırlarda geri bırakmış olan müesseseleri yıkarak yerlerine, milletin en yüksek medeni icaplara göre ilerlemesini temin edecek yeni müesseseleri koymuş olmaktadır**” şeklinde tanımladığı Türk İnkılâbının amacını da, “**yaptığımız ve yapmakta olduğumuz inkılâpların gayesi**

Türkiye Cumhuriyeti halkını tamamen asri ve bütün mana ve şekilleriyle medeni bir heyet-i içtimaiye haline is'al etmektir. İnkılâplarımızın asıl amacı budur” sözleriyle açıklamaktadır.

Atatürk'ün İnkılâp anlayışında milletin en yüksek medeni ihtiyaçlara göre ilerlemesini temin edecek yeni müesseseleri kurup bunları daha da geliştirecek, her zaman çağın icaplarına uygun bir halde tutacak şartların oluşturulması da gerekli görülmüştür. Bu noktada İnkılâpçılık ilkesi, devamlı değişen toplum hayatında ortaya çıkan ihtiyaçların giderilmesi, böylelikle de kurucu ve yapıcı bir zihniyetle yeni ilerleme ve gelişmelere imkân hazırlayan, hatta diğer ilkeleri de içine alan bir ilke olarak karşımıza çıkmaktadır. Atatürk, Türk İnkılâbının ortaya koyduğu değerlerin, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşma yolunda bir aşama, bir araç olarak düşünülmesini, böylelikle de toplumun huzur ve barış içinde ve devamlı ilerleyebilecek bir yapıya kavuşmasını sağlamıştır. Burada önemle göz önüne aldığı husus, uygar dünyadan geri kalmama yolunu bulan Türk Ulusunun, ulusal bütünlüğü ve ulusal çıkarlarını en titiz bir şekilde, itina ile muhafaza etmesinin şart olduğudur.

Atatürk'ün ortaya koyduğu düşünce sistemi inkılâpçılık ilkesi nedeniyle zaman ve koşulların gerisinde kalmak diye bir olumsuzluk içinde olmayacaktır. Çünkü bu ilkeye göre laik ve demokratik yapıya ters düşmemek şartıyla Atatürkçü Düşünce Sistemi zaman ve koşullara uygun yeni düzenlemeler içerebilir, bu düzenlemelere ayak uydurabilir. Dogmalara dayanmayan bir yapıya sahip olan Atatürkçü Düşünce sistemi “ihtiyaç” koşulunu temel hareket noktalarından saydığı için devamlı olarak çağdaş medeniyet seviyesini hedeflemiştir.

Atatürk'ün 1923 yılında söylediği şu iki söz Atatürk'ün İnkılâpçılık anlayışını ve inkılâpların korunması gereğini ortaya koymaktadır:

“İnkılâbın kanunu var olan kanunların üstündedir. Bizi öldürmedikçe ve bizim kafamızdaki fikir akımını boğmadıkça, başlattığımız ileriye dönük inkılâp bir an bile durmayacaktır. Bizden sonraki devirlerde de hep böyle olacaktır.”

İnkılâpçılık kavramı şu amaçları içerir;

- 1-İnkılâpları korumak ve istismarını önlemek
- 2-Yenilikleri devamlı takip etmek ve uygulamak
- 3-Devamlı gelişmek ve çağdaşlaşmak
- 4-Yaratıcı düşünce ve çabalara önem vermek
- 5-Çalışkanlık ve toplumun ilerlemesini sağlayacak gelişmeleri araştırmak.)

SONUÇ

Atatürk, tarihçi Yusuf Hikmet Bayur'un belirttiği gibi; **“Atatürk Devrimleri”** deyimini iyi karşılamazdı. Onun yerine **“Türk Devrimi”** diye yazar ve bu şekilde ifade edilmesini isterdi. Atatürk'e göre; **“Bu millette bu istek ve bu gelişme olmamış olsaydı, bu devrimi yaptırmaya hiç bir kuvvet ve kudret yeterli gelemezdi. O halde bu devrim Türk milletinin eseridir.”**

Atatürk tarafından ortaya konulan bu ilkeler, denilebilir ki, aynı zamanda Atatürkçülüğün ana çizgileridir. Atatürkçülükte son derece önemli olan tamamlayıcı ilkeler de vardır. Bunlar altı ilke arasında sayılmamakla birlikte, Atatürkçülüğün dünyaya ve insanlara bakışını ortaya koymak açısından son derece önemlidir. Daha çok vecizeler biçiminde ortaya konulan bu ilkelerle ilgili olarak bir kaç örnek verelim:

“Ya İstiklal Ya Ölüm”

“Dünyada her şey için, medeniyet için, hayat için, muvaffakiyet için en hakiki mürşit ilimdir, fendir.”

“Türk öğün, çalış, güven.”

“Yurtta sulh, cihanda sulh.”

“Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir.” “Ne mutlu, Türküm diyene.”

Bu vecizelerin her birinin birbiriyle ilişkisi olduğu gibi, kendi başlarına da derin anlamları vardır. Örneğin, **“Yurtta barış, dünyada barış”** sözünü söyleyen Atatürk'te insan ve insanlık sevgisinin ne denli üstün olduğunu görmekteyiz. Atatürk, bu vecizeyi kendisi şöyle açıklamıştı: **“Bütün beşeri alem bir insan vücuduna benzer. Bir insanın parmağındaki acıdan biraz sonra bütün vücut nasıl ki müteessir olursa, dünya milletleri arasındaki herhangi bir huzursuzluk da, biraz sonra diğer milletlerin huzursuzluğu olacaktır.”**

Dünya ulusları, Atatürk'ün bu sözünü duysalardı ve buna uysalardı, bugün olduğu gibi kan, gözyaşı ve barut kokusu ile yarınından emin olmayan insanlar yerine, huzur, mutluluk ve barış rüzgârlarının estiği bir dünyanın insanları olurduk.

Yakın tarihte Türk toplumu, Atatürk'ün gösterdiği müspet yolda yürüyerek kısa sürede güçlenmek ve tekrar uygar bir ulus haline gelmek kararlılığını göstermiştir. Bugün bize düşen görev, O'nun işaret ettiği aydınlık ve müspet yoldan sapmadan, birlik ve bütünlük içerisinde bir an evvel toplumu çağdaş uygarlık düzeyine taşımaktır.

Bu noktada önemle üzerinde durulması gereken bir başka husus da, **“Batı”**nın Atatürkçü Düşünce Sisteminde bir amaç olarak gösterilmek istenmesidir. Ne var ki bu sistemde **“Batı”** mutlak biçimde bir hedef olarak seçilmemiştir. Yani, onun temsil ettiği

medeniyete ulaşmak için körü körüne bir taklitçilik, ulusal kimlikten uzaklaşma gibi Türk tarih ve kültürünün, karakterinin bir tarafa bırakılmasını gerektirecek ilkeler bu düşünce sisteminde yer almaz.

Atatürkçü Düşünce Sistemi, Türk toplumunun geleneklerine uygun yaşama kuralları olarak bu toplumun ihtiyaçlarından doğmuş ilkeler bütünü olduğu kadar, yine ona has bir temel düzenin de ifadesi olup ulusal, demokratik ve akılcı bir hüviyete sahiptir. Bu nedenle, bu sistemi meydana getiren esasların yorumlanmasında tarihî olaylar, kültür ve medeniyetimiz ile toplumumuzun karakteri göz önünde bulundurulmalıdır. Atatürk de, düşüncelerinin temelini **“Bizim yolumuzu çizen, içinde yaşadığımız vatan, bağrından çıktığımız Türk milleti ve bir milletler tarihinin bin bir facia ve ıstırap kaydeden yapraklarından çıkardığımız neticelerdir”** sözleriyle ortaya koymaktadır.

Gelişen, çağdaş olan, uzayda birbirleriyle yarışan, ulusal bütünlüğünü ve anayasalarında yazılı olan siyasal sistemlerini halkın sağduyusuna terk edecek kadar kültürel gelişimini tamamlayan bütün ülkeler laik-demokratik sistemle yönetilmektedir. Bir diğer ifadeyle; uluslararası ortamda güçlü olan bütün devletler laik, demokratik ve gelişmiş ülkelerdir.

Burada akıllara, Türkiye'nin laik-demokratik devlet olmasına karşın istenen, amaçlanan çağdaş uygarlık seviyesine neden gelemediği sorusu gelebilir. Bu soruya cevap verebilmek için önce 1923 yılında devralınan ekonomik, sosyal ve kültürel mirası da dikkate almak ve özellikle son 84 yılda her türlü iç ve dış engellemelere, yolsuzluklara, devlet olanaklarının siyasal ve maddi çıkar uğruna peşkeş çekilmesine rağmen gelinen noktayı küçümsememek gerekmektedir. Ayrıca, Müslüman çoğunlukların bulunduğu ülkelerin günümüzdeki koşulları dikkate alındığında ortaya çıkan tablonun çok daha fazla takdir görmesi gerekmektedir.

Nitekim,

- Türkiye'ye 1923 yılında Osmanlı İmparatorluğu'ndan kalan dış borç 107.528.461 altın liraydı ve bu borç tutarı 1924 bütçesinin 7.25 katına karşılık gelmekteydi.

- 1927 yılındaki yaklaşık 14 milyon nüfusun % 80'i köylerde yaşıyordu.

- Kişi başına düşen millî gelir o günkü kurdan 50 doları dahi geçmiyordu.

- Ünlü tarihçi **Arnold TOYNBEE** Türk tarımı hakkında şunları yazmıştır: **“Kullandıkları tarım metotları tarihin şafağındakilerden değişik değildi. Karasaban hala en gözde tarım aracıdır. Derin sürme, gübreleme ve değişik ekim bilmedikleri şeylerdi. Modern ekme ve biçme makineleri görülmeye değer garip şeylerdir.”**

- 1923 yılında ekime uygun alan 80 bin dönüm iken, 1924'te bu alan 1 milyon 500 bin dönüm sürülmüş tarlaya çıkarılmış, bunun 900 bin dönümünde ekim yapılmıştır.

- 1923 yılında tarım dışsatımının % 90'ını sağlıyordu.

- Maden işletmelerinin tamamı yabancı şirketlerin tekelindeydi.

- 1923 yılındaki 13 bankanın tamamı yabancı sermayeye aitti.

- 1923 yılında mevcut elektrik üretimi sadece 3 bin kişiye yetecek düzeydeydi.

1914'te millî servet tutarları; ABD'de 42 milyar, Almanya'da 16.5 milyar, İngiltere'de 14.5 milyar, Fransa ve Rusya'da 12.5 milyar, İtalya'da 4.5 milyar sterlin idi. Osmanlı İmparatorluğu'nda ise 300 milyon Reşat altını (1.2 milyar) idi. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra rakam daha da azalmıştır.

Bütün bunların yanında, Avrupa ülkelerinin yüzyıllar süren bir aydınlanma sürecinden geçtiği, demokrasi deneyimi olmayan Osmanlı İmparatorluğu'nda bu sürecin yaşanmadığı, Avrupa devletlerinin müthiş bir sömürge kaynağı kullandığı, Osmanlı İmparatorluğu'nun ise güçlü olduğu dönemlerde bile kapitülasyonlar nedeniyle sömürüldüğü, 20'nci Yüzyılın 2'nci yarısından itibaren uluslaşma sürecini tamamlayan devletlerin ülkemizde ulus devlet sürecini çözmek için yoğun çaba harcadığı, mezhep ve siyasal görüş ayrılıkları ile etnik ayrımcılığı teşvik ettikleri, yaşanan kanlı olaylarda on binlerce insanımızın yaşamını yitirdiği, coğrafyamızın güçlü ülkelerin her çeşit oyununa sahne olduğu gerçekleri dikkate alındığında, Türkiye Cumhuriyeti'nin geldiği uygarlık düzeyinin hiç de küçümsenemeyecek bir nokta olduğu görülecektir.